

Південно-російське товариство технологів

[Матеріали представив завідувач кафедри історії науки і техніки, професор Л.М. Бєсов]
#26 от 15.11.2005

Південно-російське товариство технологів було засноване у вересні 1895 р. Почесним членом і головою правління товариства був обраний директор ХТІ В.Л. Кирпичов. Головним у діяльності товариства стала популяризація і розповсюдження наукових і технічних знань. Провідна роль в організації його роботи належала професорам технологічного інституту В.О. Геміліану, О.В. Гречанінову, К.О. Зворикіну, Є.Л. Зубашеву, О.І. Предтеченському, О.П. Лідову, ад'юнкт-професору Г.О. Латишеву. З початку його заснування тільки протягом одного року число його дійсних збільшилося від 78 до 198 дійсних і одного почесного члена. З загальної кількості його складу ХТІ закінчили 179 осіб, 11 – Санкт-Петербурзький, 8 – Ризьке політехнічне училище. Наприкінці січня 1897 р. в товаристві нараховувалось вже 190 осіб, на кінець березня – 200, травня – 245 осіб.

Члени технічного товариства, як і члени інших наукових об'єднань Харкова, були активними учасниками Всеросійських і міжнародних з'їздів, організаторами виставок. Вчені вузів запрошувалися до участі в обговоренні програм, вироблених організаторами з'їздів. На з'їздах вчені повідомляли про свої досягнення у тій чи іншій галузі, брали участь в дискусіях. Тут вони поповнювали знання, які використовували в навчальному процесі, доповідали про результати відвідування членами товариств підприємств.

Так, наприклад, у 1896 р. професор технологічного інституту А.І. Предтеченський відвідав Всеросійську виставку в Нижньому Новгороді, де ознайомився з паровими котлами і підйомними машинами. Після повернення з виставки професор зробив доповідь на засіданні товариства і розповів про особливості використання машин у промисловості, їх конструктивні та експлуатаційні характеристики, про труднощі з використанням нафтового опалення, яке тільки почало впроваджуватися для опалення котлів, арматури котельних. Зацікавленість у членів товариства викликала географія фірм, що брали участь у виставках, характеристика виробів, що були представлені на виставці. Дуже детально А.І.

Предтеченський розповів членам товариства про те, яку велику увагу на виставці у Нижньому Новгороді приділено питанням забезпечення умов і техніки безпеки.

Активна участь членів товариства позначена конкретними пропозиціями щодо покращення організації освіти і організації наукових досліджень у вищих навчальних закладах. У 1896 р. учасником Нижегородського торгово-промислового з'їзду був професор В.Л. Кирпичов. Його виступ був присвячений визначенню шляхів розвитку в Росії професійної освіти. Зокрема, він висловив думку щодо значення математики для спеціаліста. Ректор ХТІ доводив, що якщо в системі вищої технічної освіти вища математика використовується у вузькоприкладному змісті, то у професійній освіті її обсяг має бути набагато більше. Справа в тому, що частина ораторів виступала на з'їзді за введення вузькоспеціальної освіти, але переважна більшість його учасників підтримала положення виступу В.Л. Кирпичова щодо користі для професійної освіти загального, широкого обсягу знань.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. найбільшу увагу членів товариства технологів викликали питання наукової організації праці у промисловості, використання результатів експериментальних досліджень матеріалів, застосування електрики та інших видів енергії, електрозварювання, розвитку рухомого складу залізниць, конструювання парових двигунів і двигунів внутрішнього згоряння, технологій виробництва, в тому числі і хімічних, пропаганди знань. Товариство підтримувало експериментальну і дослідну роботу вчених, інженерів, винахідників, що сприяло прогресу галузей, публікувало їх виступи у віснику товариства. Тільки у 1909 р. під редакцією ад'юнкта-професора технологічного інституту Г.Ф. Проскури на сторінках “Известий Южного русского общества технологов” було опубліковано дві статті, в яких зроблено аналіз розвитку авіації в зарубіжних країнах. Вчений обґрунтовано довів, що аероплани мають велике майбутнє у використанні їх у військових і в громадянських цілях, а також він показав, що вони сприяють розвитку інших галузей техніки подібно до того, як це спостерігалось з автомобілем.

Південно-російське відділення технологів намагалося впливати на поширення вищої освіти і культури, щоб охопити нею більшу частину молоді, на підготовку кадрів для відповідних сфер суспільства. Воно активізувало серед наукової громадськості питання відкриття у Харкові вищих політехнічних курсів для жінок. На екстреному засіданні загальних зборів його членів 1 жовтня 1916 р. голова правління І.Є. Трескін у доповіді торкнувся питання і обґрунтував необхідність для Харкова у створенні таких курсів і навчання жінок. Він запропонував створити структуру навчального закладу, яка б дозволяла здійснювати прийом слухачок на два відділення – механічне та інженерно-будівельне. Кожне з них, в свою чергу, повинно було мати два відділи: механічне – машинобудівне і технологічне; інженерно-будівельне – залізничний відділ і відділ земського та міського будівництва. Збори товариства прийняли рішення клопотати перед міністерством народної освіти про дозвіл відкрити у Харкові такий навчальний заклад.

Вже 9 жовтня правлінням товариства було подано на затвердження міністру народної освіти проект статуту курсів, навчальні плани та інші необхідні документи. 4 листопада було дозволено розпочати прийом слухачок і читання лекцій за умови, що здійснення жіночої інженерної освіти може реалізуватись приватною ініціативою. У місцевій пресі були опубліковані правила прийому до Харківського жіночого політехнічного інституту. Почали поступати пожертвування на користь навчального закладу, були проведені вибори адміністрації. Директором було обрано професора І.П. Осипова, деканом – професора Гербурт-Гейбовича, представником правління товариства – С.Г. Савіна. Одночасно організовано тимчасову попечительську раду, до складу якої увійшли члени правління товариства, директор і помічник курсів. Затверджені кошторис доходів і витрат, норми винагород посадовим особам і викладачам.

На перший семестр 1916–1917 навчального року передбачалося прийняти 500 слухачок на механічне та інженерно-будівельне відділення. Плата за навчання становила 100 карбованців на місяць. 14 листопада 275 слухачок почали заняття у Харківському жіночому політехнічному інституті. На першому семестрі (станом на 1 березня 1917 р.) навчалось вже 465 слухачок. Для додаткових занять з алгебри та елементарної математики слухачки були

розподілені на 8 груп. Кожна група мала самостійного викладача і займалася по 8 годин на тиждень. Для практичних занять з нарисної геометрії (4 години на тиждень) слухачки розподілені на 9 груп; з аналітичної геометрії (4 години на тиждень) – на 5 груп і з креслення – на 11 груп (2 години на тиждень). Крім того, з аналітичної й нарисної геометрії призначено по 2 години семінарів. У 1920 р. Жіночий політехнічний інститут увійшов до структури ХТІ. В перше десятиліття Радянської України, коли почала відновлюватись перервана першою світовою і громадянською війнами робота наукових об'єднань, в Україні була відновлена діяльність наукових товариств. Почала розгортати роботу Всеукраїнська асоціація інженерів. Вона, по суті, продовжувала традиції Харківського російського технічного товариства і Південно-російського товариства технологів. Постановою НКВС України 26 грудня 1929 р., як самостійна організація, була ліквідована.